

אוגוסט 2025

נייר עמדה מטעם עמותת סיכוי אופוק לשוויון ושחפות
השפעת מצב החירום על שילובן של מורות ערביות בחינוך העברי
מוגש לוועדת החינוך של הכנסת - היערכות לפתיחת שנת הלימודים תשפ"ו

במערכת החינוך העברית נרשם מחסור חמור במורות, הפוגע באיוש משרות ובאיכות ההוראה, ואילו במערכת החינוך הערבית ישנו עודף מורות מוכשרות שנשארות ללא תקן. מתוך מענה לצורך הכפול, תהליך שילובן של מורות ערביות בבתי ספר עבריים צבר תאוצה בעשור האחרון, כך, לפי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, בשנת 2011 עבדו בחינוך העברי כ-418 מורות ערביות. יותר מעשור לאחר מכן, בשנת 2023, הגיע מספרן לכ-3,000. מעבר להיבט התעסוקתי, לשילוב זה תרומה משמעותית בקידום חיים משותפים, שבירת סטריאוטיפים, חיזוק ערכי סובלנות ושוויון, והעמקת ההיכרות בין שתי החברות. אולם מאז פרוץ המלחמה, הצטברו עדויות מטרידות על השתקה, הדרה ורדיפה שחוות מורות ערביות בבתי הספר – תופעות המאיימות לפגוע לא רק בזכויותיהן ובביטחון התעסוקתי שלהן, אלא גם בעתידן של תהליך השילוב כולו. בשטח ניכרת תחושת פחד עמוקה, היעדר גיבוי מוסדי ואף חקיקה שנועדה להחמיר את הפיקוח והענישה כלפיהן.

בתוך כל זאת, בהיערכות לקראת שנת לימודים שלישית בתוך מלחמה, אנו פונים למשרד החינוך בדרישה שיתן גיבוי ומענה למורות ולמורים ולמנהלי בתי הספר. יש לפעול על מנת לחזק ולהרחיב את מגמת השילוב, החיונית למערכת.

בימים אלו אנו מפרסמים נייר מדיניות: "**השפעת מצב החירום על שילובן של מורות ערביות בחינוך העברי**" ובו עדויות מהשטח וכלים להתמודדות. נייר המדיניות מציג תמונת מצב מטרידה של פגיעות מערכתית בשילובן של מורות ערביות בחינוך העברי. על אף תרומתן המקצועית והחינוכית של המורות, הן ניצבות מול מציאות של הדרה, פחד וחוסר גיבוי – מצב המאיים לא רק על ביטחונן האישי והתעסוקתי, אלא גם על האפשרות לקיום מרחב חינוכי שוויוני, דמוקרטי ומכיל.

מן הממצאים עולה שורה של חסמים מערכתיים שמונעים השתלבות מיטבית ויציבה של מורות ערביות במערכת החינוך העברית:

היעדר מדיניות ברורה ועמדה ציבורית הולמת מצד משרד החינוך	היעדר כלים מקצועיים, הכשרה וגיבוי מצד הנהלת המוסד החינוכי	היעדר כלים ופתרונות לניהול חדרי מורים מגוונים	היעדר כלים חינוכיים או פתרונות גישור להתמודדות עם גילויי גזענות ורדיפה מצד הורים ותלמידים
---	---	---	---

על אף הקשיים והאתגרים הרבים שאיתם התמודדו, רוב המורות הערביות המשיכו לעבוד במהלך תקופת המלחמה הארוכה הזו מתוך תחושת שליחות, מחויבות לתלמידים ואמונה במקצוע. לקראת פתיחת שנת הלימודים תשפ"ו מופנית כאן רשימת המלצות למשרד החינוך, במטרה להפוך את השתלבותם של עובדות ועובדי הוראה ערבים בחינוך העברי לתהליך יציב, מכיל ואפקטיבי – לטובת כלל השותפים במערכת.

ההמלצות המרכזיות כוללות:

1. אימוץ תכנית משרדית לקליטת עובדות ועובדי הוראה ערבים בחינוך העברי

מומלץ כי משרד החינוך יסדיר תהליך קליטה ברור לעובדות ועובדי הוראה ערבים. תהליך זה יכלול הכשרה מקדימה למורה המשתלבת, ליווי מקצועי ורגשי, ופיתוח מסגרות תמיכה. אחת הדרכים האפשריות היא לאמץ את תוכנית "משלבים ומשתלבים" של מכון מרחבים כתוכנית מערכתית.

2. ייסוד תוכניות הכשרה וליווי לצוותי הוראה וניהול בבתי ספר משלבים

על משרד החינוך להוביל תוכניות הכשרה וליווי לצוותים שאליהם מצטרפים מורות ומורים ערבים, וכן למנהלי ומנהלות בתי ספר משלבים. ההכשרות יאפשרו בניית סביבה מקצועית ובטוחה בחדרי המורים, תוך עידוד שיח פתוח, מכבד וקולגיאלי. מנהלים ומנהלות יעברו הכשרה במסגרת "אבני ראשה" (מכון לפיתוח מנהיגות, כלים והכשרות למנהלים) תוך שימת דגש על הפיכת הסביבה הבית ספרית למכילה, בטוחה, ומכבדת.

3. עידוד יישום תוכניות שילוב באמצעות תגמול מוסדי

מומלץ כי הפיקוח של משרד החינוך יפעל לקידום תוכנית השילוב בבתי הספר, תוך שימוש במדדי הערכה ברורים. ניתן לשלב את הרשות הארצית למדידה והערכה בחינוך (ראמ"ה) או את מערך הפיקוח כמנגנוני מדידה. בתי ספר בהם ייושמו נהלי קליטה מיטביים יתוגמלו - לדוגמה, באמצעות הקצאת שעות נוספות לבית הספר המשלב, בתנאי שצוות ההוראה משתתף בהכשרה ועומד ביעדי הליווי שנקבעו.

4. גיבוש נוהל שקוף ומקצועי לטיפול במקרים של רדיפה, התעמרות, גזענות והטרדה

מומלץ כי משרד החינוך יפתח נוהל סדור לטיפול בתלונות מצד צוותים, מנהלים, הורים או תלמידים כלפי מורות ומורים ערבים. הליך זה יכלול בירור מפורט, שקוף ורגיש, תוך הגנה על זכויות המורה בכל שלבי הבדיקה. מומלץ להבטיח ייצוג מגוון בוועדות המשמעת, לרבות אנשי ונשות חינוך מהחברה הערבית, ולשלב מבט חינוכי רחב אשר לוקח בחשבון את חשיבות שילובם של מורים ומורות ערביות בחינוך העברי לצד ההתמודדות עם נסיבות המקרה.

דווקא בעת משבר זו, יש למשרד החינוך אחריות לחזק מגמות של גיוון ושותפות, ולהבטיח סביבה מוגנת, בטוחה ותומכת לכל המורות והמורים. יישום ההמלצות המוצעות במסמך זה עשוי להבטיח כי מגמת השילוב לא רק תישמר, אלא תהפוך לעוגן של תקווה, שותפות ועתיד חינוכי טוב יותר לכל התלמידות והתלמידים.

אשמח לעמוד לרשותכם לפרטים נוספים,

מחמוד עואד,

רכז תחום חינוך לחיים משותפים

עמותת סיכוי-אופוק

טלפון: 050-755-9386

דוא"ל: mahmud@sikkuy-aufoq.org.il